

KAROLINA GMEREK¹

Z problematyki treści czynności konwencjonalnych w prawie²

Wpłynął: 14.05.2020. Akceptacja: 15.01.2022

Streszczenie

Celem artykułu jest realizacja kilku komplementarnych zadań badawczych. W pierwszej kolejności omawiana jest kwestia źródeł treści czynności konwencjonalnych w prawie. W dalszej prezentowane są szczegółowe zagadnienia dotyczące treści czynności konwencjonalnych w prawie na tle rozważań dogmatycznoprawnych, a także problemów związanych z identyfikacją czynności konwencjonalnych. Dodatkowo podejmowana jest próba ustalenia sposobów pojmowania „treści (czynności konwencjonalnych w prawie)” w szczegółowych naukach prawnych. Wyniki badań prezentowanych w artykule (poza wartością poznawczą) mają służyć rozwojowi ogólnoteoretycznej koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie, a także, na ile to możliwe, uporządkowaniu dyskusji dogmatycznoprawnej dotyczącej tytułowego zagadnienia.

Słowa kluczowe: czynności konwencjonalne, czynności konwencjonalne w prawie, treść czynności konwencjonalnych w prawie, identyfikowanie czynności konwencjonalnych w prawie.

¹ Dr Karolina Gmerek – Uniwersytet Szczeciński (Polska); e-mail: karolina.gmerek@usz.edu.pl; ORCID: 0000-0002-4724-7612.

² Badania wykorzystane w artykule nie zostały sfinansowane przez żadną instytucję.

KAROLINA GMEREK

Some Issues of the Content of Conventional Acts in Law

Abstract

The purpose of the article is to accomplish several complementary research tasks. First, the issue of sources of the content of conventional acts in law is discussed. Then, detailed issues regarding the content of conventional acts in law are presented against the background of dogmatic and legal reflections as well as problems related to the identification of conventional acts. Additionally, the author makes an attempt to determine the ways of understanding ‘the content (of conventional acts in law)’ in particular legal sciences. The research results presented in the article (apart from their cognitive value) are supposed to serve the development of the general theoretical concept of conventional acts in law, as well as to organise the dogmatic and legal discussion on the titular issue as much as possible.

Keywords: conventional acts, conventional acts in law, content of conventional acts in law, identification of conventional acts in law.

Wprowadzenie

Zarówno w pierwotnej wersji koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie³, jak i w jej rozwinięciach⁴, kwestia treści czynności konwencjonalnych w prawie (dalej „Ckpr”) nie była ani szczegółowo omawiana, ani nawet wyraźnie wyodrębniona jako zagadnienie. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest zapewne kilka. Wydaje się jednak, że wyjaśnienie tej kwestii należałoby w pierwszej kolejności wiązać z uniwersalnym charakterem rozważań o Ckpr, tzn. takim, w którym skupia się uwagę przede wszystkim na tych elementach Ckpr, które są jednolite, biorąc pod uwagę czynności konwencjonalne swoiste dla różnych gałęzi prawa. Takim elementem nie jest treść.

Po pierwsze, problematyczne jest to, czy w stosunku do wszystkich Ckpr można mówić o treści, czy tylko do tych, których dokonuje się poprzez działanie językowe. Po drugie, treść Ckpr jest znacznie zróżnicowana już na poziomie podstawowych ich typów (czynności cywilnoprawnych, czynności procesowych, czynności administracyjnych itp.). Po trzecie, zagadnienie treści Ckpr (a także innych czynności konwencjonalnych) jest swoiste dla czynności *in concreto*⁵. Kwestia ta jest więc przedmiotem zainteresowania przede wszystkim szczegółowych nauk prawnych i orzecznictwa. Ogólna teoria prawa, rozwijając koncepcję Ckpr, zajmowała się do tej pory głównie problematyką klaryfikacji znaczenia terminu

³ W niniejszym artykule koncepcję czynności konwencjonalnych w prawie traktuje się jako jedną koncepcję, która przez lata była i nadal jest rozwijana. O wersjach koncepcji mówi się tylko wtedy, gdy uzasadnione jest podkreślenie tego faktu. Pierwotna wersja koncepcji została przedstawiona w L. Nowak, S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Czynności konwencjonalne w prawie*, „Studia Prawnicze” 1972, 33, s. 73–99.

⁴ W szczególności w S. Czepita, *Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa*, Szczecin 1996.

⁵ Jak trafnie zauważa A. Bator, choć w nieco innym kontekście – w odniesieniu do norm prawnych – „temat” (treść) normy jest istotna dopiero na poziomie normy-egzemplarza, a nie na poziomie koncepcji normy, A. Bator, *Kompetencja w prawie i prawoznawstwie*, Wrocław 2004, s. 53. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że więcej uwagi problemom treści poświęca się w rozważaniach teoretycznoprawnych o kompetencji (czy o normach kompetencyjnych), np. Z. Ziemiński, *O zawilosciach związanych z pojmowaniem kompetencji*, „Państwo i Prawo” 1991, 4, s. 20; A. Bator, *Integracja prawoznawstwa a rozumienie kompetencji w szczegółowych naukach prawnych*, [w:] W. Jedlecka (red.), *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Kompetencja ze stanowiska teorii i filozofii prawa*, Wrocław 2004, s. 31–35. Jednocześnie zauważa się, że w koncepcji normy kompetencyjnej Z. Ziemińskiego zagadnienie treści (kompetencji czy normy kompetencyjnej) nie jest szczególnie eksponowane, M. Matczak, *Kompetencja*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System Prawa Administracyjnego*, t. 1, *Instytucje prawa administracyjnego*, Warszawa 2015, s. 457.

„czynność konwencjonalna” oraz odtwarzania reguł konwencjonalizujących i formalizujących czynności konwencjonalne na podstawie tekstów aktów prawnych.

Nie znaczy to jednak, że kwestia treści czynności konwencjonalnych jest niedostrzegana w koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie. Stanowi ona jednak przede wszystkim element implicytnych założeń o charakterze ogólnosemiotycznym⁶.

Dostrzegając uzasadnienie dla niewielkiego, jak do tej pory, zainteresowania treścią czynności konwencjonalnych w koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie, przyjmuje się jednocześnie w artykule, że zagadnienie to powinno zostać szerzej opracowane na poziomie ogólnej teorii prawa. Zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę taki sposób ujmowania procesu identyfikacji czynności konwencjonalnych (rozpoznawania ich sensu), który dotyczy czynności konwencjonalnych *in concreto* oraz taką postawę metodologiczną, zgodnie z którą w rozważaniach ogólnoteoretycznych powinno uwzględniać się aktualne problemy szczegółowych nauk prawnych⁷.

W szczegółowych naukach prawnych zainteresowanie treścią czynności konwencjonalnych w prawie jest niepomierne większe niż w koncepcji czynności konwencjonalnych w prawie. Doskonałym przykładem jest definicja „czynności prawnej” zaproponowana przez Z. Radwańskiego, w której treść tej czynności jest elementem zwrotu definiującego: „jest to skonstruowana przez system prawny czynność konwencjonalna podmiotu prawa cywilnego, której treść określa – co najmniej w podstawowym zakresie – jej konsekwencje prawne”⁸. Zainteresowanie treścią Ckpr przez przedstawicieli szczegółowych nauk prawnych, po pierwsze, świadczy o wadze tego zagadnienia w rozważaniach dogmatycznoprawnych, a także w orzecznictwie, oraz po drugie, pozwala na odtworzenie różnych kontekstów, w których mówi się o treści Ckpr. Ponadto można wskazać jeszcze jedną konsekwencję polegającą na posługiwaniu się terminem „treść (czynności: konwencjonalnej, prawnej, procesowej itd.)” w różnych znaczeniach w zależności od kontekstu prowadzonych rozważań.

⁶ Zainteresowanie treścią czynności konwencjonalnych wiąże się też niekiedy z analizą określonych reguł dokonywania czynności konwencjonalnej danego typu, nazywanych przez S. Czepitę „treściowymi regulami konstrukcji”, S. Czepita, op. cit., s. 186.

⁷ Zob. K. Gmerek, *Identyfikowanie czynności konwencjonalnych w prawie jako proces rozpoznawania ich sensu – wstęp do problematyki*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2021, 3, s. 54–68.

⁸ Z. Radwański, *Zagadnienia ogólne czynności prawnych*, [w:] idem (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008, s. 34. Zainteresowanie treścią Ckpr jest też związane z określonymi rozstrzygnięciami przyjmowanymi przez prawodawcę, np. w przepisie art. 118 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30, dalej „k.p.k.”), który stanowi, że „Znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia”.

Celem artykułu jest realizacja kilku komplementarnych zadań. W pierwszej kolejności zostanie omówiona kwestia źródeł treści Ckpr, czyli to, w jaki sposób i przez jakie podmioty jest ona kształtowana⁹. W dalszej kolejności zostaną przedstawione szczegółowe zagadnienia dotyczące treści Ckpr na tle rozważań dogmatycznoprawnych, a także problemów związanych z identyfikacją Ckpr. Dodatkowo zostanie podjęta próba ustalenia sposobu (sposobów) pojmowania „treści” w kontekście Ckpr w szczegółowych naukach prawnych.

Powyższe zagadnienia zostały wybrane z pełną świadomością tego, że stanowią one jedynie niewielki wycinek problematyki treści Ckpr. Treść jest bowiem tym elementem Ckpr, który wymaga szczególnej aktywności interpretacyjnej podejmowanej nie tylko w ramach procesu ich identyfikacji. Nieograniczone przedmiotowo rozważania o treści Ckpr uwikłałyby nas w problematykę wykładni prawa, a nawet w spory o sposób pojmowania normy prawnej. Biorąc pod uwagę, że jest to problematyka o bogatej literaturze teoretyczno- i filozoficznoprawnej, nie jest ani możliwe, ani uzasadnione przedstawianie jej w niniejszym tekście. Z uwagi na powyższe oraz z uwagi na fakt, że punktem odniesienia zagadnień podejmowanych w niniejszym artykule jest przede wszystkim proces identyfikacji Ckpr, uwaga zostanie skupiona głównie na dorobku szczegółowych nauk prawnych. W artykule zwraca się jednak uwagę na nieliczne zagadnienia związane z treścią Ckpr podejmowanych w procesie tworzenia prawa, przede wszystkim takie, które przejawiają określoną doniosłość w procesie stanowienia prawa oraz identyfikowania podejmowanych w tym procesie czynności¹⁰.

Źródła treści czynności konwencjonalnych w prawie

Na podstawie przyjętych przez prawodawcę rozstrzygnięć można odtworzyć dwa podstawowe modele w zakresie źródeł treści Ckpr. Pierwszy z nich, charakterystyczny dla prawa prywatnego, pozostawia swobodę kształtowania treści Ckpr

⁹ Jest to zagadnienie doniosłe i obecne (choć nie zawsze eksponowane) w rozważaniach dogmatycznoprawnych, dlatego też jest podejmowane w artykule.

¹⁰ Warto w tym miejscu nadmienić, że wykładnia tekstów aktów prawnych, poza pewnymi wyjątkami związanymi np. z działalnością Trybunału Konstytucyjnego (szerzej S. Wronkowska, *O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji*, [w:] M. Smolak (red.), *Wykładnia konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016, s. 20 i n.), nie jest kierowana zadaniem identyfikacji określonej Ckpr. Konceptje wykładni prawa w polskim prawoznawstwie rozwijane są niezależnie od koncepcji wykładni oświadczeń woli czy wykładni czynności procesowych. Zdecydował o tym przede wszystkim szczególnie status normatywny tekstów aktów prawnych oraz cechy tych tekstów. Uznaje się w artykule, że jest to ważny aspekt dorobku polskiego prawoznawstwa. Dlatego też zawarte w tekście rozważania na temat treści Ckpr nie mają na celu wzbogacenia koncepcji wykładni prawa.

podmiotom prawa. Drugi zaś, swoisty dla prawa publicznego, zakłada, że treść Ckpr wyznaczona jest w sposób możliwie szczegółowy przez prawodawcę¹¹. Oba te modele uwzględniają oczywiście modyfikacje o różnym charakterze, ale co szczególnie istotne, tworzą one różne konteksty interpretacyjne dla Ckpr *in concreto*¹².

Swoboda kształtowania treści czynności cywilnoprawnych traktowana jest w cywilistyce jako element autonomii woli podmiotów prawa cywilnego¹³. „Naturalną jej barierę, niewymagającą żadnego szczególnego zakazu, stanowi autonomiczność sfery prawnej innych podmiotów prawnych, której nie wolno, bez szczególnego upoważnienia ustawy lub zgody uprawnionego naruszać”¹⁴. Równie uniwersalną granicę stanowi zakaz uwzględniania w treści nakazu realizacji stanów niemożliwych oraz takich, które są zjawiskami naturalnymi (podmiot nie ma wpływu na ich powstanie)¹⁵. Prawodawca określa w sposób negatywny także inne granice dotyczące treści czynności cywilnoprawnych¹⁶. Ponadto w sposób pozytywny wyznacza treść określonych (nazwanych) typów czynności cywilnoprawnych, stanowiąc odpowiednie reguły sensu.

Problematyka kształtowania treści czynności cywilnoprawnych nie wyczerpuje się jednak w zagadnieniu ograniczania przez prawodawcę swobody w tym zakresie. Treść czynności cywilnoprawnych ujmowanych *in concreto* jest ponadto zależna od sytuacji faktycznej i prawnej podmiotów dokonujących tych czynności. Po pierwsze, treść czynności cywilnoprawnej każdorazowo musi zostać zindywidualizowana, wymaga zatem uwzględnienia okoliczności faktycznych towarzyszących

¹¹ Dotyczy to organów władzy publicznej i ma swoje normatywne źródło w zasadzie legalizmu (art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej „Konstytucja RP”), szerzej A. Bator, *Integracja...*, s. 32–34.

¹² Zob. przykład interpretacji treści umowy gwarancyjnej, w ramach której określenie braku działania osoby trzeciej może być interpretowane wyłącznie jako okoliczność aktualizująca obowiązek gwaranta, nigdy zaś jako nakaz działania przez osobę trzecią, W. Patryas, *Rozważania o normach prawnych*, Poznań 2001, s. 89–90.

¹³ Z. Radwański, *Zagadnienia ogólne...*, s. 10; Z. Radwański, K. Mularski, *Zagadnienia ogólne czynności prawnych*, [w:] Z. Radwański, A. Olejniczak (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019, s. 18–19.

¹⁴ Z. Radwański, *Zagadnienia ogólne...*, s. 10.

¹⁵ W odniesieniu do czynności cywilnoprawnych podstawy takiego rozstrzygnięcia upatruje się w art. 387 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r., poz. 1145 i 1495, dalej „k.c.”); por. Z. Radwański, R. Trzaskowski, *Treść czynności prawnej*, [w:] Z. Radwański, A. Olejniczak (red.), op. cit., s. 309. Wyrażony w postaci łacińskiej paremii *impossibilium nulla obligatio est* zakaz nakładania na podmioty prawa obowiązków niemożliwych do spełnienia ma wymiar uniwersalny w kontekście wszystkich Ckpr, w tym tych, które dokonywane są w procesie stanowienia prawa.

¹⁶ Np. art. 58 § k.c.

jej dokonaniu¹⁷. Po drugie, determinowana jest także przez treść uprawnień (i obowiązków) przysługujących podmiotom dokonującym takiej czynności¹⁸.

Treść Ckpr dokonywanych przez organy władzy publicznej wyznaczana jest przez prawodawcę i stanowi element normy kompetencyjnej nazywany „materialnym”, „merytorycznym” czy „substancjalnym”¹⁹. Charakteryzowany jest on jednocześnie jako zakres dopuszczalnej ingerencji w działania podmiotów prawa²⁰. Różny jest natomiast poziom szczegółowości tego elementu ze względu na typy Ckpr podejmowanych zarówno w procesie tworzenia prawa²¹, jak i jego stosowania²².

Tak wyznaczony zakres treści czynności konwencjonalnych prawa publicznego podlega ponadto różnym modyfikacjom²³, z których szczególną doniosłość mają ograniczenia dotyczące treści czynności stanowienia aktów prawnych, a co za tym idzie, treści wyrażonych w nich norm. Nie ulega bowiem wątpliwości, że „współczesna konstytucja wyznacza nie tylko procedurę prawodawczą, ale nadto aksjologiczne i treściowe podstawy systemu prawnego (...)”²⁴. Ponadto, co do zasady,

¹⁷ Z. Radwański, *Treść czynności prawnych*, w: idem (red.), op. cit., s. 252. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na umowę przedwstępną jako szczególny typ czynności cywilnoprawnej, której treść zawsze zależna jest od projektowanej treści umowy przyrzeczonej.

¹⁸ „Treść określonego prawa podmiotowego dostarcza tu »tematu«, dla aktu konwencjonalnego będącego wykonaniem kompetencji. Jeśli zatem kompetencja jest formalnym tytułem do działania, to uprawnienie (a niekiedy także obowiązek) konkretyzuje, nadaje odpowiednią zawartość treściową aktowi wykonania kompetencji”, A. Bator, *Integracja...*, s. 36.

¹⁹ M. Matczak, op. cit., s. 456–457.

²⁰ Ibidem, s. 418.

²¹ Zob. np. przepisy Konstytucji RP dotyczące upoważnienia do wydawania rozporządzeń (art. 92 ust. 1) oraz innych aktów podustawowych (art. 93 ust. 1 i 2 oraz art. 94), z których najbardziej szczegółowe wymagania w zakresie formułowania przepisów upoważniających wysławia przepis art. 92 ust. 1.

²² Jako przykład szczegółowo wyznaczonej treści Ckpr można wskazać czynność nadawania klauzuli wykonalności w postępowaniu cywilnym, której treść (i brzmienie) określona jest w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz.U. poz. 1092).

²³ Zwraca się uwagę, że treść kompetencji organów władzy publicznej ograniczana jest przez normy wyznaczające obowiązek realizacji określonych zadań (normy zadaniowe), M. Matczak, op. cit., s. 431.

²⁴ S. Wronkowska, *O wadliwych aktach normatywnych w ujęciu wiedeńskiej szkoły teorii prawa*, [w:] J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa*, t. 1, Kraków 2001, s. 210. Na konstytucyjne granice treści norm ustawowych wskazuje Z. Ziemiński, op. cit., s. 20. Zwraca się ponadto uwagę na szczególną, w omawianym zakresie, rolę Trybunału Konstytucyjnego, który z jednej strony formułuje, na podstawie tekstu Konstytucji RP, wymogi treściowe dotyczące norm prawnych, a następnie dokonuje kontroli czynności ich stanowienia, uwzględniając aspekt treściowy, S. Wronkowska, *O niektórych osobliwościach...*, s. 30.

treść czynności konwencjonalnej prawa publicznego *in concreto* musi zostać zindywidualizowana²⁵ lub uszczegółowiona²⁶.

Pomimo różnych opisanych powyżej źródeł treści Ckpr o treści czynności *in concreto* decyduje podmiot, który tej czynności dokonuje. Decyzja ta może skutkować niedokonaniem czynności określonego typu albo dokonaniem takiej czynności, która jednocześnie może być wadliwa albo niewadliwa. I to nie wszystko. Treść podlega bowiem w procesie identyfikacji Ckpr rozpoznaniu. Ostatecznie więc o tym, jaka jest treść danej Ckpr, decydują także przyjmowane w kulturze prawnej dyrektywy interpretacyjne oraz sposób ich zastosowania²⁷.

„Treść” czynności konwencjonalnych w prawie – sposoby pojmowania i konteksty użycia

„Treść” Ckpr nie jest definiowana jednorodnie w odniesieniu do różnych ich typów, uwzględnia bowiem specyfikę tych czynności. Ponadto, pomimo że termin ten pozostaje w zainteresowaniu szczegółowych nauk prawnych, odtworzenie sposobu(ów) jego rozumienia sprawia niekiedy nie lada problem. Jest to w szczególności konsekwencja tego, że: (1) w danej nauce szczegółowej nie opracowano jednolitej definicji „treści” Ckpr swoistych dla określonej gałęzi prawa, m.in. z uwagi na zróżnicowanie w obrębie typów czynności²⁸; (2) autorzy ograniczają się do wskazania wyłącznie pewnych elementów tworzących treść czynności określonego typu lub do wskazania, czym jest treść danego podtypu czynności swoistych dla danej gałęzi prawa, co niekiedy trzeba odtworzyć na podstawie kontekstu językowego²⁹;

²⁵ Wyjątek stanowi np. czynność odbierania przyrzeczenia w trakcie rozprawy sądowej, której treść (tzw. rota przyrzeczenia) określona jest w aktach proceduralnych i nie wymaga indywidualizacji.

²⁶ Chodzi tu przede wszystkim o akty prawne (np. rozporządzenia), których treść nie podlega zindywidualizowaniu, lecz uszczegółowieniu (oczywiście z uwagi na istotę norm prawnych jako zasadniczo generalnych i abstrakcyjnych).

²⁷ Wyraźnie podkreśla to Z. Radwański, wskazując, że jeśli mówimy o „treści” czynności cywilnoprawnej, to mamy na myśli treść zinterpretowaną zgodnie z dyrektywami wykładni oświadczeń woli, Z. Radwański, *Treść...*, s. 225.

²⁸ Chodzi tu przede wszystkim o te gałęzie prawa, w ramach których Ckpr dokonywane są przez podmioty o zróżnicowanym statusie, czyli prawo cywilne procesowe i karne procesowe oraz prawo administracyjne.

²⁹ Następująca wypowiedź jest w zasadzie egzemplifikacją wszystkich trzech sytuacji wskazanych w tym podpunkcie: „Kodeks stanowi, że każde podanie powinno zawierać co najmniej wskazanie osoby, od której pochodzi, jej adres oraz żądanie. Podanie wniesione pisemnie powinno ponadto być podpisane przez wnoszącego. Oprócz tych elementów, wymaganych dla każdego podania, przepisy szczególne mogą wprowadzać dodatkowe wymogi co do treści podania”, Z.R. Kmiecik, *Strona jako podmiot oświadczeń procesowych w postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2008, s. 208. Zob. też na temat „rozstrzygnięcia (osnowy, sentencji) decyzji administracyjnej” jako elementu treści oświadczenia organu administra-

(3) autorzy formułują definicje wyłącznie na potrzeby określonych rozważań³⁰ albo (4) autorzy nie ujawniają, co rozumieją pod nazwą „treść (czynności danego typu)”³¹.

Z najlepiej ugruntowanym sposobem pojmowania treści Ckpr, który jednocześnie ujawniany jest w postaci nominalnych definicji treściowych, mamy do czynienia w cywilistyce. Przez „treść czynności cywilnoprawnej” rozumie się stanowiące przez strony tej czynności i wiążące je indywidualne normy postępowania³². Treść czynności przesądza więc o sposobie regulacji zachowań stron czynności, czyli o kształcie tzw. *lex contractus*³³.

Wydaje się natomiast, że w procesualistyce dominuje ujęcie treści czynności procesowej jako treści oświadczenia woli lub wiedzy³⁴. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że rozważania na temat treści czynności proceduralnych (zarówno w procesualistyce cywilnej, jak i karnej) nawiązują do dwóch znaczeń terminu „treść” funkcjonujących w języku powszechnym. Zgodnie z pierwszym znaczeniem termin „treść” znaczy tyle co – „to, co jest **zawarte** [podkr. K.G.] w czyjejś wypowiedzi (ustnej lub pisemnej)”³⁵, zgodnie z drugim – „podstawowy, zasadniczy, najważniejszy element, składnik czegoś, to, co stanowi **sens, istotę** [podkr. K.G.] czegoś”³⁶. Ta dwoistość ujęcia wydaje się związana przede wszystkim z różnymi zadaniami,

cyjnego będącego rozstrzygnięciem o indywidualnych obowiązkach i uprawnieniach, T. Kielkowski, *Nabywanie prawa na mocy decyzji administracyjnej*, Warszawa 2012, s. 155. Podobnie, w kontekście orzeczenia sądu, K. Markiewicz, *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013, s. 57 i n. Nie zawsze też analiza kontekstu językowego pozwala na konkluzywne rozstrzygnięcie omawianej kwestii, tak jest w przypadku pracy: K. Woźniewski, *Pravidłowość czynności procesowych w polskim procesie karnym*, Gdańsk 2010, s. 111.

³⁰ „Używany przez nas termin techniczny »treść« odnosi się do całości komunikatu zawartego w piśmie, a nie do wymaganej prawem formuły lub podziału wymogów pisma procesowego na wymogi formalne i formalno-merytoryczne”, K. Markiewicz, A. Torbus, *O wykładni pisemnych oświadczeń stron w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, „Polski Proces Cywilny” 2013, 1, s. 25.

³¹ Np. J. Mokry, *Wykładnia procesowych oświadczeń w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1975, 25–26, s. 181–195.

³² Z. Radwański, *Wykładnia oświadczeń woli*, [w:] idem (red.), op. cit., s. 76. Zob. też M. Gutowski, *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2017, s. 206 i przywołaną tam literaturę przedmiotu. W cywilistyce odróżnia się ponadto **treść czynności cywilnoprawnej** od treści stosunku cywilnoprawnego. Treść czynności kształtowana jest w tym ujęciu wyłącznie przez treść oświadczeń woli podmiotów dokonujących tej czynności. Skutki prawne nieujęte w treści oświadczeń woli, a będące konsekwencją rozstrzygnięć przyjętych przez prawodawcę współtworzą **treść stosunku cywilnoprawnego**, Z. Radwański, *Treść...*, s. 224–225.

³³ M. Gutowski, *Nieważność...*, s. 206.

³⁴ Przy czym niekiedy wskazuje się tzw. osnowę oświadczenia i uzasadnienie, zob. M. Plebanek, *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 36. Niekiedy zaś treść czynności utożsamia się z samą osnową, zob. S. Cieślak, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 193.

³⁵ *Wielki słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Warszawa 2018, s. 902. Zob. definicję przywołaną w przypisie 30.

³⁶ *Ibidem*.

którymi kierowana jest analiza problematyki treści czynności proceduralnych (por. definicję przywołaną w przypisie 30 oraz dalsze rozważania na temat treści czynności proceduralnych).

Pomimo że w szczegółowych naukach prawnych problematyka treści Ckpr nie jest jednolicie ujmowana, można wskazać kilka zagadnień, które ujawniają się w kontekście czynności swoistych dla różnych gałęzi prawa.

Jednym z tego typu zagadnień jest problem (nie)wyczerpującego charakteru treści czynności. W ujęciu cywilistycznym czynność cywilnoprawna powinna określać pewne minimum treści³⁷, które jednak może być niewystarczające do ukształtowania stosunku cywilnoprawnego. Do uzupełniania treści tego stosunku (nie treści czynności) dochodzi w takiej sytuacji na podstawie przepisu art. 56 k.c.³⁸. Na podobne zagadnienie zwraca się uwagę w kontekście decyzji administracyjnych. Wskazuje się bowiem, że odtwarzając treść rozstrzygnięcia decyzji administracyjnej, należy odwołać się do przepisów prawa materialnego³⁹. Jest to konieczne z tego względu, że rozstrzygnięcie, jako element treści decyzji, nie będzie wskazywało wszystkich jej skutków⁴⁰. Dlatego treści takiego rozstrzygnięcia nie można utożsamiać z treścią „wchodzącej do obrotu prawnego normy [indywidualnej]”⁴¹. Należy też zwrócić uwagę, że treść Ckpr wymaga niekiedy „uzupełnienia” z uwagi na pewne właściwości działania językowego, poprzez które tej czynności się dokonuje. Tak jest m.in. w przypadku czynności procesowych dokonywanych z wykorzystaniem odesłań intertekstualnych do treści innych czynności procesowych (i ich wytworów), np. do treści pozwu czy zeznań⁴².

Ponadto można dostrzec pewne szczegółowe zagadnienia pojawiające się na tle relacji pomiędzy treścią Ckpr i ich formą, która to relacja nie jest charakteryzowana jednorodnie. Zagadnienie to w rozważaniach o czynnościach proceduralnych ujawnia się w co najmniej dwóch kontekstach. Pierwszy z nich związany jest z formalizacją czynności proceduralnych (skądinąd niejednorodnie ujmowaną w procesualistyce). W tym kontekście dokonuje się charakterystyki reguł dokonywania czynności jako tych, które dotyczą jej formy, i jako tych, które odnoszą się

³⁷ Według M. Gutowskiego powinna ona określać podmiot dokonujący danej czynności, jej przedmiot, wolę wywołania określonych skutków prawnych oraz ewentualne inne elementy wymagane dla danego typu czynności, M. Gutowski, *Nieważność...*, s. 223.

³⁸ O tym, jakie elementy bierze się pod uwagę, ustalając treść stosunku prawnego, M. Bławat, *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, Warszawa 2019, s. 38.

³⁹ T. Kiełkowski, op. cit., s. 155.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Przykłady takich sytuacji zostały omówione w K. Gmerek, *Przejawy intertekstualności w rozprawie sądowej*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2017, 1, s. 34 i n.

do jej treści⁴³, a także włącza się niekiedy „elementy treściowe” czynności procesowej do klasy „wymagań co do formy”⁴⁴ czy „formy *sensu largo*”⁴⁵. Wskazane zagadnienie jest obecne także w cywilistyce. Podejmowane jest jednak przede wszystkim w rozważaniach na temat formy, a nie treści czynności cywilnoprawnych⁴⁶. Drugi kontekst, w którym ujawnia się omawiany problem, związany jest z wykładnią oświadczeń proceduralnych, a w szczególności z tym, co niekiedy nazywa się „pierwszeństwem treści nad formą” i co rozważane jest przede wszystkim w kontekście identyfikacji czynności proceduralnych⁴⁷.

Jeszcze inny problem związany z relacją treść–forma Ckpr dotyczy dokonywania tych czynności w formie pisemnej i sprzyja niejednolitości w zakresie ujmowania treści Ckpr określonego typu. Problem ten można wyrazić przy pomocy pytania – czy wszystkie elementy tekstu określonego pisma (umowy, pisma procesowego, podania) są jednocześnie elementami treści Ckpr dokonywanej w formie pisemnej. Nietrudno go rozwiązać, jeśli w danej szczegółowej nauce o prawie przyjmuje się względnie klarowną definicję „treści” czynności, jak to ma miejsce w cywilistyce. Jednak jak wskazywano wyżej, nie zawsze tak jest. Zdarza się również, że autorzy danej publikacji posługują się zarówno „węższym”, jak i „szerszym” sposobem pojmowania treści Ckpr danego typu, które to szersze ujęcie związane jest z dokonywaniem czynności w formie pisemnej⁴⁸. Istota omawianego

⁴³ Np. Z.R. Kmiecik, op. cit., s. 208 i n.

⁴⁴ Wskazuje się w szczególności, że treść czynności jako element czynności procesowej dokonywanej w formie pisemnej ma mieszany, formalno-merytoryczny charakter i jest „wymaganiem co do formy czynności, ponieważ stanowi jeden z elementów pisma procesowego”, S. Cieślak, op. cit., s. 193.

⁴⁵ B. Janusz-Pohl, *Formalizacja i konwencjonalizacja jako instrumenty analizy czynności karnoprosesowych w prawie polskim*, Poznań 2017, s. 291 i n.

⁴⁶ Zagadnienie to jest omawiane w K. Gmerek, *Z problematyki formy czynności konwencjonalnych w prawie* (w druku).

⁴⁷ Problem ten jest rozważany m.in. w kontekście treści przepisów art. 118 k.p.k. (zob. przypis 8) oraz art. 130 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r., poz. 1460 ze zm.), zob. np. wyrok SN z 15.01.2015 r. (V KK 361/14), Legalis nr 1200485. Szerzej o tej problematyce w odniesieniu do postępowania cywilnego i karnego: A. Munczewski, *Wykładnia oświadczeń woli stron składanych w postępowaniu cywilnym i postępowaniu karnym*, [w:] S. Czepita (red.), *Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*, Szczecin 2006, s. 65 i n.; K. Markiewicz, *Oznaczenie środka zaskarżenia a jego wybór (uwagi na tle art. 130 § 1 zd. 2 k.p.c.)*, „Polski Proces Cywilny” 2015, 3, s. 337 i n.; K. Woźniewski, op. cit., s. 235 i n., zob. też przywoływaną tam literaturę i powoływane orzecznictwo. Natomiast problematyka wykładni oświadczeń w postępowaniu administracyjnym podejmowana jest bardzo rzadko i nie da się wskazać żadnego uniwersalnego ujęcia tego zagadnienia w polskim piśmiennictwie, Z.R. Kmiecik, op. cit., s. 182. Niektóre zagadnienia wykładni oświadczeń procesowych zostaną omówione niżej w punkcie: *Elementy treści czynności konwencjonalnych w prawie a doniosłość konstytucyjna (ontologiczna), epistemiczna i interpretacyjna*.

⁴⁸ Tak jest w pracy K. Markiewicz, A. Torbus, op. cit., w której autorzy z jednej strony ujmują treść czynności jako treść oświadczeń woli lub wiedzy uczestników postępowania (s. 21), z drugiej natomiast

zagadnienia sprowadza się do tego, że w przypadku czynności dokonywanych w formie pisemnej w treści (tekście) pisma ujawniane są inne niż oświadczenie woli lub wiedzy elementy czynności danego typu, takie jak adresat (łączenie ze szczegółowymi danymi pozwalającymi na jego identyfikację), oznaczenie (nazwa) czynności czy podpis. Są to elementy czynności, które albo nigdy, albo co do zasady nie występują w przypadku dokonywania czynności w formie ustnej. W rzeczywistości mamy więc do czynienia z treścią Ckpr określonego typu oraz treścią (tekstem) pisma, za pomocą którego czynność ta jest dokonywana, która poza treścią czynności może obejmować też inne elementy. W literaturze nie zawsze rozróżnia się te dwie kwestie, a doniosłość tego rozróżnienia wcale nie jest znikoma⁴⁹. W szczególności brak wskazanego rozróżnienia prowadzi do sytuacji, w której czynności tego samego typu w zależności od tego, czy zostały dokonane w formie pisemnej czy ustnej, będą miały różną treść⁵⁰. Dlatego też postuluje się w artykule, aby odróżniać treść Ckpr od treści (tekstu) pisma, jeśli czynność dokonywana jest w formie pisemnej.

Należy w tym miejscu odnieść się do jeszcze jednego problemu związanego z relacjami pomiędzy treścią a formą Ckpr, która została zarysowana we wprowadzeniu. Chodzi oczywiście o to, czy o treści czynności możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do Ckpr dokonywanych poprzez działanie językowe. Biorąc pod uwagę ustalenia poczynione w szczegółowych naukach prawnych, należy na to pytanie odpowiedzieć przecząco. Takie rozstrzygnięcie uzasadnia przede wszyst-

wprowadzają szerszą definicję obejmującą całość komunikatu zawartego w piśmie (s. 25, definicję tę przywołano w przypisie 30).

⁴⁹ Za przykład niech posłuży problematyka celu czynności cywilnoprawnej. W literaturze przez „cel czynności cywilnoprawnej” rozumie się „taki stan rzeczy, który dopiero w następstwie wykonanej czynności prawnej ma być zrealizowany, a jest albo zamierzony przez obie strony, albo co najmniej im znany, lecz niewyrażony w treści czynności prawnej”, Z. Radwański, *Treść...*, op. cit., s. 226. Tak rozumiany cel czynności może być określony np. w preambule umowy zawartej w formie pisemnej, czyli w tej części tekstu umowy, który nie stanowi treści czynności, a doniosłość jego określenia przejawia się przede wszystkim w procesie wykładni oświadczenia woli, M. Gutowski, op. cit., s. 210. Jeśli natomiast cel (czy pewne elementy celu) zostaje objęty oświadczeniem woli, staje się elementem treści czynności, a jego realizacja przedmiotem obowiązku, czego klasycznym przykładem jest umowa spółki (cywilnej), Z. Radwański, *Wykładnia...*, s. 76.

⁵⁰ Za przykład niech posłuży czynność składania wniosku dowodowego w postępowaniu sądowym. W sytuacji, w której będzie on składany w trakcie rozprawy, może być ograniczony np. do następującego oświadczenia upoważnionego podmiotu: „Wnoszę o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania świadka XY na okoliczność (...)”. Natomiast jeśli czynność ta będzie dokonywana poprzez przedłożenie pisma procesowego, w treści (tekście) tego pisma poza oświadczeniem woli będą zawarte elementy, które wysławia powyższa wypowiedź oraz inne, takie jak oznaczenie stron postępowania czy sygnatura sprawy. Te „inne” elementy również mają określoną doniosłość w procesie identyfikacji Ckpr danego typu, zwłaszcza że w przypadku składania wniosku w formie pisemnej mamy także do czynienia z czynnością złożenia pisma procesowego.

kim definicja czynności cywilnoprawnych, w której treść czynności pozostaje elementem zwrotu definiującego. Uwzględniając fakt, że czynności cywilnoprawne mogą być dokonywane poprzez działania niejęzykowe oraz zaniechania⁵¹, należy przyjąć, że i tego typu czynności mają określoną treść. Niewątpliwie jednak treść ta jest inaczej rozpoznawana w procesie identyfikacji Ckpr⁵².

Ostatnie zagadnie problemowe dotyczące treści Ckpr, które zostanie w tym miejscu omówione, dotyczy początku interpretacji (wykładni) treści czynności *in concreto*. W szczegółowych naukach prawnych zarysowują się w tej kwestii dwa odmienne stanowiska. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem interpretacji treści Ckpr dokonuje się zawsze, zgodnie z drugim, tylko w pewnych okolicznościach, w szczególności w sytuacji niejasności treści⁵³. Niewątpliwie pierwsze z wyżej wskazanych stanowisk zajmuje cywilistyka⁵⁴. Z oboma stanowiskami możemy natomiast spotkać się w procesualistyce cywilnej⁵⁵.

W artykule przyjmuje się, że interpretacji (wykładni) treści czynności Ckpr dokonuje się zawsze. W przypadku Ckpr dokonywanych przez działania językowe

⁵¹ Nazywane tradycyjnie czynnościami dokonywanymi *per facta concludentia*, „w sposób dorozumiany” czy „milczący”, np. w sytuacji korzystania z automatu, Z. Radwański, *Wykładnia...*, s. 93 i n. Zagadnienie to jest rozwijane w K. Gmerek, *Z problematyki formy...*

⁵² Zagadnienie to będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

⁵³ Nietrudno zauważyć, że jest to odpowiednik dyskusji dotyczącej początku wykładni przepisów prawnych. Szczegółowe omówienie tej dyskusji można odnaleźć w: M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady – reguły – wskazówki*, wyd. 7, Warszawa 2017, s. 51 i n. oraz A. Choduń, *Aspekty językowe derywacyjnej koncepcji wykładni prawa*, Szczecin 2018, s. 95 i n. Ponadto, z uwagi na to, że zainteresowanie problematyką wykładni treści Ckpr w niektórych szczegółowych naukach prawnych jest niewielkie albo nie przekracza pewnego stopnia ogólności, nie zawsze można stwierdzić, jakie stanowisko w omawianej kwestii zajmują jej przedstawiciele.

⁵⁴ Zapewne jest to związane ze sposobem uregulowania problematyki wykładni oświadczeń woli w przepisie art. 65 k.c., w którym nie zostały określone konkretne okoliczności (np. dotyczące niejasności treści oświadczenia). W pracach Z. Radwańskiego szczególnie widoczne jest powiązanie omawianego podejścia z przyjmowanymi przez autora założeniami o charakterze ogólnosemiotycznym, bowiem, jak wskazuje sam autor, „Pojęcie znaku zakłada, że wszystkie oświadczenia woli wymagają interpretacji, ponieważ inaczej nie mogłyby być zrozumiane”, Z. Radwański, *Wykładnia...*, s. 43.

⁵⁵ Zwraca na to uwagę A. Łazarska, zaznaczając jednocześnie, że w procesualistyce cywilnej raczej „akceptowana jest wykładnia oświadczeń procesowych, których treść jest niejasna lub wątpliwa”, A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 339. Wydaje się, że na taki stan rzeczy mogła mieć wpływ propozycja J. Mokrego dotycząca schematu interpretacji czynności procesowych, którego pierwszym elementem jest stwierdzenie, że treść oświadczenia jest niejasna i wieloznaczna, co stanowi konsekwencję przyjmowanego przez autora założenia o możliwości bezpośredniego rozumienia oświadczenia (zob. J. Mokry, op. cit., s. 182 i 194). Schemat ten jest przywoływany w pracach procesualistów, zob. np. M. Plebanek, op. cit., s. 39–40. W procesualistyce prezentowane jest także stanowisko przeciwne. S. Cieślak, uznając, że wykładni oświadczeń procesowych dokonuje się zawsze, w swojej argumentacji odwołuje się do dyskusji toczonej w teorii prawa i odrzuca podział na bezpośrednie rozumienie danego tekstu i jego rozumienie w drodze wykładni, zob. S. Cieślak, op. cit., s. 155.

początek interpretacji wyznacza (z pewnymi zastrzeżeniami⁵⁶) moment zetknięcia się z substratem materialnym danej czynności (także z wytworem czynności psychofizycznej), czyli wypowiedzią o określonym kształcie słownym.

Elementy treści czynności konwencjonalnych w prawie a doniosłość konstytutywna (ontologiczna), epistemiczna i interpretacyjna

W artykule dotyczącym identyfikowania Ckpr wskazywano, że poszczególne elementy czynności mogą przejawiać doniosłość epistemiczną i zarazem ontologiczną, wyłącznie epistemiczną albo mogą nie przejawiać doniosłości wyżej wskazanych typów⁵⁷. Ponadto zawsze przejawiają doniosłość interpretacyjną⁵⁸. Dotyczy to również treści Ckpr oraz jej poszczególnych elementów. Objasniając to zagadnienie, warto posłużyć się tradycyjnym podziałem treści czynności cywilnoprawnych na *essentialia negotii*, *naturalia negotii* oraz *accidentalialia negotii*⁵⁹. Należy przy tym zaznaczyć, że podział ten dotyczy czynności cywilnoprawnych *in abstracto*. Odnosząc go do czynności *in concreto*, trzeba pamiętać, że poszczególne elementy treści będą występowały w postaci zindywidualizowanej.

Essentialia negotii stanowią treściowe elementy konstytutywne danego typu czynności cywilnoprawnej⁶⁰. Rozpoznanie tych elementów (w postaci zindywidualizowanej) czynności *in concreto* można zatem przypisać zarówno **doniosłość konstytutywną (ontologiczną)**, jak i **epistemiczną**. Ich rozpoznanie nie tylko stanowi konieczny etap procesu identyfikacji czynności cywilnoprawnej, lecz także przesądza o jego rezultacie.

Naturalia negotii to z kolei te elementy treści, które nie mają charakteru konstytutywnego dla danego typu czynności cywilnoprawnej, ale należą do jej „typowej

⁵⁶ W przypadku Ckpr dokonywanych przez działania niejęzykowe i zaniechania zagadnienie to przedstawia się nieco inaczej. Z uwagi na ramy niniejszego artykułu nie może być jednak rozwijane; będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

⁵⁷ K. Gmerek, *Identyfikowanie czynności...*, s. 66.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Podział ten był przedmiotem krytyki i licznych modyfikacji. W niniejszym artykule charakterystykę członów podziału podaje się za Z. Radwańskim, choć autor ten również postuluje rezygnację z przedstawionego podziału, na rzecz innego, dwuczłonowego, zaznaczając jednocześnie, że konstruowane podziały mają przede wszystkim odpowiadać celom, dla których się je tworzy, zob. Z. Radwański, *Treść...*, s. 249–253. Podzielając zasadniczo argumenty Z. Radwańskiego, przyjmuje się w artykule, że podział ten jest metodologicznie użyteczny do realizacji stawianego w nim zadania.

⁶⁰ Ibidem, s. 249.

treści⁶¹. Ich rozpoznanie nie ma zatem doniosłości ontologicznej, nie pełni funkcji ewaluacyjnej w zakresie konstytutywnych elementów czynności cywilnoprawnej danego typu. Jednakże z uwagi na to, że *naturalia negotii* odnoszą się do określonych typów czynności cywilnoprawnych, ich rozpoznanie przejawia **doniosłość epistemiczną** w procesie identyfikacji takich czynności jako czynności cywilnoprawnych określonego typu⁶².

Accidentalialia negotii są natomiast tymi elementami treści czynności cywilnoprawnej, które nie są swoiste dla danego typu czynności. Mogą bowiem współtworzyć treść czynności cywilnoprawnych różnych typów (np. warunek, zadatek, kara umowna)⁶³. Rozpoznanie tych elementów nie ma doniosłości konstytutywnej (ontologicznej) i zasadniczo nie ma też doniosłości epistemicznej⁶⁴. *Accidentalialia negotii*, tak jak pozostałe elementy treści czynności cywilnoprawnej, podlegają oczywiście interpretacji, dlatego też ich rozpoznanie, choć zasadniczo nie odgrywa istotnej roli w procesie identyfikacji czynności cywilnoprawnej jako czynności określonego typu, przejawia **doniosłość interpretacyjną**.

Traktując wyżej omówioną relację jako wzorzec, przyjrzyjmy się zagadnieniom podejmowanym w szczegółowych naukach prawnych i wskaźmy te (przykładowe), które dotyczą problematyki rozpoznawania elementów treści Ckpr o różnej doniosłości dla procesu ich identyfikacji.

Kwestia rozpoznawania elementów treści o doniosłości konstytutywnej (ontologicznej) i epistemicznej jest szeroko dyskutowana w ramach tzw. wykładni oświadczeń procesowych (zarówno w procesualistyce cywilnej, jak i karnej). Jest to konsekwencja koncentrowania uwagi na problematyce identyfikowania czynności jako czynności procesowych określonego typu⁶⁵. Rozpoznanie poszczególnych elementów treści czynności ma umożliwić uznanie jej za czynność takiego, a nie innego typu, czyli dokonanie tzw. procesowej kwalifikacji czynności⁶⁶. W tym

⁶¹ Ibidem, s. 250, np. rozstrzygnięcia stron dotyczące odpowiedzialności za wady rzeczy sprzedanej.

⁶² Waga ich rozpoznania wzrasta m.in. wtedy, kiedy *essentialia negotii* zostały na tyle niejasno określone w treści czynności, że identyfikacja tych elementów nie prowadzi do konkluzywnego rozstrzygnięcia w zakresie jej typu, por. ibidem, s. 251.

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ Sposób wysłowienia *accidentalialia negotii* w treści czynności *in concreto* może jednak kierować na określony typ czynności, np. postanowienie dotyczące kary umownej wskazujące świadczenie swoiste dla określonego typu umowy.

⁶⁵ Wydaje się, że w procesualistyce działania kierowane tym właśnie zadaniem są najczęściej dyskutowane. Niewątpliwie jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy są rzeczywiste problemy, z jakimi zmaga się praktyka orzecznicza, np. postanowienie SN z 20.03.2018 r. (I PZ 2/18), Legalis nr 1770262 czy uchwała SN z 24.05.2017 r. (III CZP2/17), Legalis nr 1598976.

⁶⁶ Zob. postanowienie SN z 20.03.2018 (I PZ 2/18), Legalis nr 1770262. W tym kontekście mówi się także o treści czynności jako o „kryterium oceny znaczenia czynności procesowych”, K. Woźniewski,

kontekście mówi się o funkcji delimitującej i stabilizującej treści czynności procesowych⁶⁷. Treść czynności procesowej określa bowiem jej „istotę”⁶⁸. W rozważaniach nad „istotą” czynności procesowych zwraca się również uwagę na te elementy treści czynności, które nie mają doniosłości konstytutywnej (ontologicznej), lecz mają doniosłość epistemiczną, i z tego właśnie powodu pozostają w kręgu zainteresowania doktryny i orzecznictwa⁶⁹.

Omawiane zagadnienie ma pewien szczególny wymiar charakterystyczny dla czynności procesowych podejmowanych przez organy państwa w ramach różnych postępowań, który związany jest z kwestią źródeł treści czynności konwencjonalnych w prawie (zob. wyżej punkt *Źródła treści czynności konwencjonalnych w prawie*). W literaturze wskazuje się bowiem, zresztą w pełni słusznie, że „Sąd nie ma kompetencji do wydania wyroku czy postanowienia o dowolnej treści, ale kompetencje do wydania wyroku czy postanowienia o treści wyznaczonej – z zachowaniem określonych luzów rozstrzygnięcia – przez stosowne normy prawne danego systemu”⁷⁰. Z tego powodu nie można uznać za orzeczenie czynności sądu, której treść nie znajduje legitymizacji w normach prawnych⁷¹. Zagadnienie to rozważa się również w kontekście decyzji administracyjnych⁷². Uogólniając, można powiedzieć, że w omawianych przypadkach elementem konstytutywnym treściowym czynności organu państwa jest treść, która znajduje swoje uzasadnienie (legitymizację) w normach prawnych. Jego rozpoznanie przejawia zatem doniosłość konstytutywną (ontologiczną) i epistemiczną – w kontekście problematyki Ckpr – a dodatkowo także doniosłość w zakresie kwalifikacji czynności danego podmiotu z punktu widzenia zasady legalizmu.

op. cit., s. 236, czy też tym elemencie czynności, który ma wpływ na „znaczenie prawne tego aktu”, J. Mokry, op. cit., s. 185.

⁶⁷ K. Markiewicz, A. Torbus, op. cit., s. 25 i n. Zagadnienie to nabiera szczególnej wagi, gdy mamy do czynienia z czynnościami o zbliżonej charakterystyce, np. z apelacją i zażaleniem.

⁶⁸ Zob. na temat konstytutywnych elementach treściowych apelacji na podstawie tez orzecznictwa, S. Cieślak, op. cit., s. 194. Należy podkreślić, że próby charakteryzowania elementów konstytutywnych (w tym treściowych) czynności procesowych określonych typów nie są szczególnie często podejmowane zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie. Przykłady takich prób – J. Wieczorkiewicz-Kita, *Zagadnienie wyrokowania w procesie karnym w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, [w:] S. Czepita (red.), op. cit., 57–59 oraz K. Markiewicz, *Zasady orzekania...*

⁶⁹ Dotyczy to w szczególności zagadnienia funkcji kontekstu językowego w procesie identyfikacji czynności jako czynności procesowej określonego typu, zob. np. K. Markiewicz, A. Torbus, op. cit., s. 36.

⁷⁰ K. Markiewicz, *Zasady orzekania...*, s. 47.

⁷¹ Ibidem, zob. też przywołaną tam literaturę.

⁷² Zob. T. Kiełkowski, op. cit., s. 165, 176.

Należy zgodzić się ze stanowiskiem wyrażonym w cywilistyce, że „problemy identyfikacji czynności cywilnoprawnych i interpretacji ich treści są nierozłączne i że reguły wykładni oświadczeń woli powinny być stosowane w odniesieniu do »egzystencji« oraz treści oświadczenia woli”⁷³. Stanowisko to zwraca uwagę na rolę interpretacji treści w procesie identyfikacji Ckpr⁷⁴. Taki też był punkt odniesienia powyższych rozważań. Należy jednak pamiętać, że treść czynności może być przedmiotem interpretacji kierowanej innym zadaniem niż identyfikacja Ckpr⁷⁵. Wskazanie zadania poznawczego będącego podstawą interpretacji treści Ckpr jest szczególnie istotne z punktu widzenia metodologicznej charakterystyki tego procesu. Niektóre problemy metodologiczne związane z interpretacją treści Ckpr mogą się bowiem ujawnić wyłącznie w kontekście procesu identyfikacji tych czynności.

Zakończenie

Analiza dorobku szczegółowych nauk prawnych (cywilistyki, procesualistyki – cywilnej i karnej, administratywistyki) ujawniła, że termin „treść” (w odniesieniu Ckpr danego typu) używany jest w różnych znaczeniach i kontekstach, w szczególności w kontekście identyfikowania Ckpr. Co jednak szczególnie istotne, żadne z odnotowanych sposobów pojmowania „treści” nie jest na tyle uniwersalne (szerokie), aby mogło zostać odniesione do Ckpr *in genere*. Opracowanie takiego ujęcia jest więc zadaniem ogólnej teorii prawa⁷⁶.

⁷³ Z. Radwański, *Wykładnia...*, s. 42. Przegląd rozważań cywilistyki w omawianym zakresie, także z odniesieniem do literatury zagranicznej, można odnaleźć w M. Bławat, *op. cit.*, s. 27 i n.

⁷⁴ Zagadnienie to jest rozwijane w K. Gmerek, *Sens, treść...*

⁷⁵ Dzieje się tak m.in dlatego, że treść czynności *in concreto* jest zindywidualizowana. Możliwa, i zapewne wcale nierzadka, jest sytuacja polegająca na tym, że elementy konstytutywne zostały zawarte w treści czynności, ale np. treść pozostaje w jakimś zakresie wieloznaczna. Proces interpretacji nie jest kierowany zadaniem identyfikacji takiej czynności jako czynności określonego typu (np. strony umowy nie kwestionują faktu jej zawarcia i tego, z jakim typem czynności mamy do czynienia, ale nie zgadzają się w zakresie sposobu rozumienia pewnych elementów treści). Nie wyklucza to jednak sytuacji, w której okazałoby się, że mamy do czynienia z dyssensem i że umowa wcale nie została zawarta (S. Wyszogrodzka, *Dyssens w polskim prawie cywilnym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, 4, s. 973). Należy też pamiętać, że sąd z urzędu bierze pod uwagę nieważność czynności cywilnoprawnej, czyniąc to jednak na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego; szerzej wyrok SN z 23.2.2017 (V CSK 361/16), Legalis nr 1650962. Por. też uwagi na temat wykładni tekstów aktów prawnych zawarte w przypisie 10.

⁷⁶ Z uwagi na ramy tematyczne niniejszego artykułu, zadanie to, z wykorzystaniem dorobku filozofii języka, zostanie zrealizowane w odrębnym opracowaniu.

Bibliografia

- Bator A., *Integracja prawoznawstwa a rozumienie kompetencji w szczegółowych naukach prawnych*, [w:] W. Jedlecka (red.), *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Kompetencja ze stanowiska teorii i filozofii prawa*, Wrocław 2004.
- Bator A., *Kompetencja w prawie i prawoznawstwie*, Wrocław 2004.
- Bławat M., *Konwersja nieważnych czynności prawnych*, Warszawa 2019.
- Choduń A., *Aspekty językowe derywacyjnej koncepcji wykładni prawa*, Szczecin 2018.
- Cieślak S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
- Czepita S., *Reguły konstytucyjne a zagadnienia prawoznawstwa*, Szczecin 1996.
- Gmerek K., *Identyfikowanie czynności konwencjonalnych w prawie jako proces rozpoznawania ich sensu – wstęp do problematyki*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2021, 3, s. 54–68.
- Gmerek K., *Z problematyki formy czynności konwencjonalnych w prawie* [w druku].
- Gmerek K., *Przejawy intertekstualności w rozprawie sądowej*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2017, 1.
- Gutowski M., *Nieważność czynności prawnej*, Warszawa 2017.
- Janusz-Pohl B., *Formalizacja i konwencjonalizacja jako instrumenty analizy czynności karno-procesowych w prawie polskim*, Poznań 2017.
- Kiełkowski T., *Nabywanie prawa na mocy decyzji administracyjnej*, Warszawa 2012.
- Kmiecik Z.R., *Strona jako podmiot oświadczeń procesowych w postępowaniu administracyjnym*, Warszawa 2008.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
- Markiewicz K., *Oznaczenie środka zaskarżenia a jego wybór (uwagi na tle art. 130 § 1 zd. 2 k.p.c.)*, „Polski Proces Cywilny” 2015, 3.
- Markiewicz K., *Zasady orzekania w postępowaniu nieprocesowym*, Warszawa 2013.
- Markiewicz K., Torbus A., *O wykładni pisemnych oświadczeń stron w postępowaniu cywilnym rozpoznawczym*, „Polski Proces Cywilny” 2013, 1.
- Matczak M., *Kompetencja*, [w:] R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *System Prawa Administracyjnego*, t. 1, Instytucje prawa administracyjnego, Warszawa 2015.
- Mokry J., *Wykładnia procesowych oświadczeń w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Studia Cywilistyczne” 1975, 25–26.
- Municzewski A., *Wykładnia oświadczeń woli stron składanych w postępowaniu cywilnym i postępowaniu karnym*, [w:] S. Czepita (red.), *Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*, Szczecin 2006.
- Nowak L., Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Czynności konwencjonalne w prawie*, „Studia Prawnicze” 1972, 33.
- Patryas W., *Rozważania o normach prawnych*, Poznań 2001.
- Plebanek M., *Nadużycie praw procesowych w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012.
- Radwański Z., *Treść czynności prawnych*, [w:] Z. Radwański (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008.

- Radwański Z., *Wykładnia oświadczeń woli*, [w:] Z. Radwański (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008.
- Radwański Z., *Zagadnienia ogólne czynności prawnych*, [w:] Z. Radwański (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2008.
- Radwański Z., Mularski K., *Zagadnienia ogólne czynności prawnych*, [w:] Z. Radwański, A. Olejniczak (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019.
- Radwański Z., Trzaskowski R., *Treść czynności prawnej*, [w:] Z. Radwański, A. Olejniczak (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2019.
- Wieczorkiewicz-Kita J., *Zagadnienie wyrokowania w procesie karnym w świetle koncepcji czynności konwencjonalnych*, [w:] S. Czepita (red.), *Konwencjonalne i formalne aspekty prawa*, Szczecin 2006.
- Wielki słownik języka polskiego PWN*, red. S. Dubisz, Warszawa 2018.
- Woźniewski K., *Prawidłowość czynności procesowych w polskim procesie karnym*, Gdańsk 2010.
- Wronkowska S., *O niektórych osobliwościach konstytucji i jej interpretacji*, [w:] M. Smolak (red.), *Wykładnia Konstytucji. Aktualne problemy i tendencje*, Warszawa 2016.
- Wronkowska S., *O wadliwych aktach normatywnych w ujęciu wiedeńskiej szkoły teorii prawa*, [w:] J. Stelmach (red.), *Studia z filozofii prawa*, t. 1, Kraków 2001.
- Wyszogrodzka S., *Dyssens w polskim prawie cywilnym*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2004, 4.
- Zieliński M., *Wykładania prawa. Zasady – reguły – wskazówki*, wyd. 7, Warszawa 2017.
- Ziemiński Z., *O zawilościach związanych z pojmowaniem kompetencji*, „Państwo i Prawo” 1991, 4.